

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра статистики

Допущено до захисту
Завідувач кафедри статистики
к. е. н., професор Підгорний А. З.
“_19_” __грудня__2016 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття

освітньо-кваліфікаційного рівня магістра

зі спеціальності 8.03050601 “**Прикладна статистика**” за програмою
“**Статистичні методи аналізу та прогнозування соціально-економічних процесів**”

з теми:

**Статистичний аналіз споживання матеріальних благ і послуг
в Україні**

Виконавець:

студентка VI курсу, групи 5

Обліково-економічний факультет

Мельничук О. М. _____

(підпис)

Науковий керівник:

к. е. н., доцент Самоєнкова О. В. _____

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СПОЖИВАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ БЛАГ І ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЯМ	5
1.1. Поняття споживання матеріальних благ і послуг населенням	5
1.2. Система показників споживання матеріальних благ і послуг населення	10
1.3. Статистичні методи аналізу споживання матеріальних благ і послуг населенням.....	17
2. СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СПОЖИВАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ БЛАГ І ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЯМ УКРАЇНИ ЗА 1990-2015 РОКИ	28
2.1. Аналіз динаміки споживання продовольчих і непродовольчих товарів на душу населення	28
2.2. Оцінка взаємозв'язку рівня споживання матеріальних благ від стану матеріального забезпечення населення	39
2.3. Аналіз динаміки і структури споживчих витрат населення	52
3. РЕГІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ СПОЖИВАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ БЛАГ І ПОСЛУГ У ДОМОГОСПОДАРСТВАХ УКРАЇНИ ЗА 2010 – 2015 РОКИ	54
3.1. Аналіз динаміки споживання матеріальних благ у домогосподарствах по регіонах України	54
3.2. Регіональний аналіз динаміки споживчих витрат	78
3.3. Оцінка диференціації регіонів за рівнем середньодушових споживчих витрат	83
3.4. Кореляційно-регресійний аналіз показника споживчих витрат населення	90
ВИСНОВКИ	97
ЛІТЕРАТУРА	100
ДОДАТКИ	103

ВСТУП

Широке коло потреб, задоволення котрих необхідно для забезпечення нормальної життєдіяльності населення і всебічного розвитку людини, різноманіття форм і методів їх задоволення, нерівномірність споживання, яка зумовлена багатьма чинниками, викликає необхідність використовувати багато різних статистичних показників, що характеризують процес споживання як на макрорівні, так і на рівні соціальної групи, домогосподарства або окремої людини.

Рівень життя населення є складна економічна категорія, яка характеризує рівень виробництва національного доходу на душу населення і розмір споживання продукції і послуг.

Одним із важливих показників споживання матеріальних благ та послуг населення є набір споживчих продуктів та послуг, які входять до споживчого кошика і визначають прожитковий мінімум у розрахунку на одну особу. Він характеризує в грошовому виразі мінімальний набір споживчих благ, які необхідні для задоволення основних потреб людини. Якщо доходи населення менше прожиткового мінімуму, то таке населення знаходиться за межею бідності.

Актуальність статистичного дослідження обумовлена тим, що в сучасних умовах розвитку економіки, споживання продукції має особливе значення, тому що задовольняє основні потреби населення. Основні фактори, що впливають на рівень споживання: рівень виробництва, рівень доходів, рівень купівельної спроможності населення, структура платоспроможного попиту, рівень продажу.

Мета дипломної роботи полягає в розгляді теоретичних питань сутності споживання та проведенні дослідження, зокрема:

- аналіз споживання основних продуктів харчування;
- аналіз динаміки та структури платних послуг населення;
- оцінка забезпеченості населення товарами тривалого користування;

- визначення вартості прожиткового мінімуму витрат на продовольчі та непродовольчі товари;
- визначення соціальних нормативів рівнів доходів та споживання населенням основних продуктів харчування;
- аналіз динаміки споживання матеріальних благ у домогосподарствах по регіонах України;
- аналіз динаміки споживчих витрат населення;
- оцінка диференціації регіонів за рівнем середньодушових споживчих витрат
- кореляційно-регресійний аналіз показників споживання матеріальних благ і послуг.

Об'єктом дипломної роботи виступає споживання матеріальних благ і послуг населенням України.

Предметом дослідження є обсяг, рівень і структура споживання матеріальних благ і послуг населенням.

В розрахунках використовуються такі статистичні методи та прийоми: аналітичні; порівняльні; діалектичні; метод графічних зображень; методи показників ряду динаміки; кореляційно-регресійний аналіз.

Вагомий внесок в дослідження споживання матеріальних благ та послуг населенням внесли відомі вчені-економісти: Герасименко С.С., Борух В.О., Алямкін Р.В., Головач А.В., Єріна А. М., Задорожна Р. П., Лавриненко Л.М., Дж. Р. Хікс, Г. Г. Госсен, Лібанова Е. М., Манцуров І. Г. Доценти та кандидати економічних наук Одеського національного економічного університету Самотоєнкова О.В., Ольвінська Ю.О.

Теоретичною та методологічною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та закордонних вчених.

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У першому розділі розглянуті теоретичні та методологічні питання сутності споживання, статистичні поняття споживання матеріальних благ та послуг.

У другому розділі досліджено аналіз динаміки та структури споживання матеріальних благ та послуг, зроблена оцінка забезпеченості населення товарами тривалого користування та оцінка взаємозв'язку рівня споживання матеріальних благ від стану матеріального забезпечення населення, проведений аналіз динаміки споживчих витрат населення.

У третьому розділі проведений регіональний аналіз споживання матеріальних благ та послуг населенням, регіональний аналіз динаміки споживчих витрат, зроблена оцінка диференціації регіонів за рівнем середньодушових споживчих витрат та проведений кореляційно-регресійний аналіз показника споживчих витрат населення.

Інформаційною базою є періодичні видання, дані офіційних статистичних збірників, електронні ресурси офіційних сайтів Державної служби статистики.

При виконанні дипломної роботи використовувалися електронні програми Microsoft Excel, Microsoft Word, Statistica.

ВИСНОВКИ

В дипломній роботі проведено статистичне дослідження основних показників споживання матеріальних благ і послуг населенням України за 1990-2015 роки.

Основним чинником, що визначає динаміку особистих доходів і споживання населення в останні роки, залишається зростання заробітної плати та пенсій, що є єдиним джерелом доходів для більшої частини жителів країни.

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновки, що спостерігається значне зменшення споживання основних продуктів харчування, які є складовою частиною повноцінного харчування людини. Проаналізувавши показники динаміки споживання основних продуктів харчування за 1990-2015 роки, можна сказати, що найбільший обсяг споживання спостерігався в 1990 році, з 2000 року обсяги споживання почали зменшуватися.

Так, у 2000 році порівняно з 1990 роком, тобто за період 10 років, спостерігається різке скорочення споживання на душу населення риби та рибопродуктів – на 10 кг або на 55,6% за рік, менш різке зменшення споживання м'яса та м'ясопродуктів – на 35 кг або на 51,5% і молока та молочних продуктів – на 174 або на 46,6% .

Щодо достатності споживання продуктів харчування, ситуація не задовільна. Фактичний рівень споживання не відповідає раціональним нормам по всіх продуктах харчування окрім хліба і хлібопродуктів та картоплі. У 2015 році порівняно з раціональними нормами споживання основних продуктів харчування недостатніми були рівні споживання м'ясопродуктів на 36,2%, молока і молокопродуктів на 44,7%, плодів та ягід на 43,3%, риби та рибопродуктів на 55,0%.

Дана тенденція свідчить про економічну кризу в середині країни, коли через суттєве зростання цін на продукти харчування населення стало обмежувати себе в їх споживанні. Населення стало більше споживати хлібобулочних виробів, яєць, картоплі.

Аналіз динаміки наявності у домогосподарствах окремих товарів тривалого користування показав, що протягом 2000-2015 років найбільш стрімкими темпами відбувалося збільшення у домогосподарствах мобільних телефонів, комп'ютерів, що пов'язано з комп'ютеризацією та інформатизацією всіх сфер людського життя. За період 2005-2010 років у наявності домогосподарств з'явилося більше мобільних телефонів на 123 одиниці або майже в 4 рази. У 2015 році порівняно з 2000 роком або за 15 років у наявності домогосподарств з'явилося більше холодильників на 24,5%, електропилососів або на 41,1 %, кольорових телевізорів на 72,5 %.

Оцінка взаємозв'язку рівня споживання матеріальних благ від доходів населення показала, що найменша ступінь задоволення потреб у м'ясі та м'ясних продуктів, молока та молочних продуктів, риби та рибних продуктів харчування відноситься до домогосподарств, в яких середньомісячний дохід на одну особу не перевищує 840,0 грн. У цих домогосподарствах в місяць в середньому на одну особу споживають всього 2,0 кг м'яса та м'ясних продуктів, 8,1 кг молока та молочних продуктів, 0,7 кг риби та рибних продуктів.

У той же час у домогосподарствах з високим рівнем доходів (більше ніж 3720,10 грн. за місяць на одну особу) споживання цих видів продуктів харчування становить відповідно 5,9 кг, 17,2 кг, 1,6 кг, тобто перевищує рівень споживання в домогосподарствах з низькими доходами – споживання м'яса та м'ясних продуктів на 3,9 кг або майже в 3 рази, молока та молочних продуктів на 9,1 кг або майже в 1,5 рази, риби та рибних продуктів на 0,9 кг або в 2 рази. Зміна середньомісячних доходів суттєво не впливає на споживання хліба та хлібопродуктів.

Середні коефіцієнти еластичності показали, що при збільшенні доходу на 1% споживання м'яса та м'ясопродуктів збільшується на 0,5 %, молока та молокопродуктів збільшується на 0,6%; споживання риби та рибопродуктів – на 0,4%; овочів та баштанних – на 0,3%. Споживання хліба та хлібопродуктів суттєво не залежить від зміни доходів і збільшується лише на 0,15%.

Аналіз динаміки і структури споживчих витрат населення показав, що серед усіх сукупних витрат домогосподарств 90% становлять споживчі витрати.

Найбільш вагомою статтею споживчих витрат домогосподарств продовжують залишатися витрати на харчування, які у 2013 році склали 39,0%, а у 2015 році 38,0% відповідно.

Споживчі витрати міських домогосподарств перевищували аналогічні витрати в сільських домогосподарствах, зокрема, на відпочинок і культуру, освіту, зв'язок, на оплату житла (включаючи поточний ремонт), води, електроенергії, газу, інших видів палива, на транспорт та охорону здоров'я (медикаменти та медичні послуги).

Витрати населення на придбання товарів та послуг протягом 2000-2015 років мають тенденцію до збільшення. Протягом 2008-2009 років витрати залишалися на одному рівні, що обумовлено кризовими явищами в країні.

Регіональний аналіз споживання м'яса та м'ясопродуктів показав, що за період 2010-2015 роки найменше всього м'яса та м'ясопродуктів споживали в Івано-Франківській, Чернівецькій, Тернопільській областях – близько 3,0 кг на 1 особу за місяць при раціональній нормі споживання цих продуктів 5,0 кг, а найбільше в Донецькій та Одеській областях – 5,0-5,5 кг.

Споживання молока та молокопродуктів дуже знизилось у порівнянні з попередніми роками. Так у 2015 році порівняно з 2010 роком рівні споживання молока і молокопродуктів суттєво зменшились у Рівненській, Закарпатській та Волинській областях на 31,1%, 17,6%, 15,8% відповідно, при цьому Кіровоградська область почала споживати більше молока і молокопродуктів майже на 30,0%.

Поголів'я корів та виробництво молока у господарствах усіх категорій найбільше зосереджено у Вінницькій, Хмельницькій, Житомирській, Чернігівській, Полтавській областях України.

У 2015 році порівняно з 2014 роком рівні споживання риби та рибопродуктів зменшився на 30-40 %, дана тенденція пов'язана з підвищенням цін на дану групу продуктів. Більша частина риби та рибопродуктів, які

споживаються населенням країни імпортуються, даний обсяг складає 85,0 %. Рівень споживання овочів та баштанних 5 років роком зменшився в межах 10,0 % майже в усіх регіонах України.

За 5 років рівні споживання хліба та хлібопродуктів знизились у всіх областях без винятку, що обумовлено скороченням чисельності населення та зниженням купівельної спроможності, яка в свою чергу пов'язана зі зниженням курсу гривні, який сприяє подорожчання борошна, а в подальшому і хліба та хлібобулочних виробів. Особливо це стосується “соціальних сортів” хліба.

Рівень споживчих витрат в окремих регіонах у 2013 році відхилявся від середнього рівня споживчих витрат в середньому на 11,6 %, а у 2015 році на 13,7 %, тобто сукупність регіонів України за рівнем споживчих витрат є досить однорідною.

Рівень споживчих витрат населення у 2015 році порівняно з 2013 роком зріс, що обумовлено зростанням цін, також спостерігаються зміни в групах за рівнем споживчих витрат населення. Области, які входили до складу групи з середнім рівнем споживчих витрат у 2013 році, потрапили до групи з високим рівнем (Львівська область) у 2015 році. Донецька та Луганська області у 2015 році перемістились у групу з низьким рівнем споживчих витрат.

У 2013 році найчастіше серед усіх регіонів України зустрічалися регіони з рівнем споживчих витрат 2858,08 грн., станом на 2015 рік даний показник становив 3598,53 грн., дана тенденція обумовлена впливом інфляції. При цьому, у 2015 році населення половини регіонів України витрачали на споживчі товари та послуги менше 3780,74 грн. в середньому за місяць на одну особу, а населення другої половини регіонів – більше 3780,74 грн.

Спостерігалися зміни в групах областей за рівнем споживчих витрат населення. У 2013 році до групи з високим рівнем споживчих витрат входили Донецька, Закарпатська та Одеська області, а у 2015 році Донецька область потрапила в групу з низьким рівнем споживчих витрат, що обумовлено поточною ситуацією на Сході країни, Закарпатська область залишилась в групі з високим рівнем споживчих витрат. Львівська область у 2013 році входила до

складу групи з середнім рівнем споживчих витрат, а станом на 2015 рік потрапила до групи з високим рівнем споживчих витрат. У 2013 році Вінницька область входила до першої групи, а у 2015 році до другої групи. Луганська, Полтавська, Херсонська, Черкаська та Чернівецька області у 2015 році з групи з середнім рівнем споживчих витрат перейшли в групу з низьким рівнем споживчих витрат.

Також спостерігаються структурні зміни у розподілі областей України за рівнем середньодушових споживчих витрат. Якщо в 2013 році 37,5% загальної кількості областей мали низький рівень споживчих витрат, 50,0% областей мали середній рівень, а 12,5% областей мали високий рівень споживчих витрат, то в 2015 році ситуація змінилася, найбільшу частку областей склали області з низьким рівнем споживчих витрат, а саме 50,0%, 41,7% областей мали середній рівень споживчих витрат і тільки 8,3% областей входили до групи з високим рівнем витрат. Такі зміни свідчать про збіднення населення.

Кореляційно-регресійний аналіз показав, що найбільший вплив на зміну рівня середньомісячних споживчих витрат населення в регіонах України мають фактори: дохід на одну особу на місяць та індекс споживчих цін, при цьому при зростанні цін на 1,0% споживчі витрати населення зростатимуть на 44,35 грн., а при збільшенні доходів на одну особу на 1 грн., рівень споживчих витрат населення України на одну особу збільшиться на 0,76 грн.

У даний час держава не в змозі гарантувати фізичну та економічну доступність продовольства для переважної більшості населення, тому соціальна політика держави повинна бути направлена на підвищення мінімального рівня прожиткового мінімуму та підвищення мінімальних заробітної плати та пенсії. Для вирішення цих проблем необхідним є, у першу чергу, зростання економіки та урегулювання внутрішньополітичної ситуації в країні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т., та ін.]; за ред. М.В.Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т.Саблука, В.Я.Месель-Веселяка, М.М.Федорова. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – С.237.
2. Борух В.О. Алямкін Р.В. Економічна статистика. Навчальний посібник – К.: Ліра. 2006. – 318 с.
3. Бойко В.І. Продовольча безпека України в контексті глобалізації проблеми. / В.І. Бойко. – К.: ННЦ “Інститут аграрної економіки” УААН, 2007. – 30 с.
4. Бойко В.І., Мамчур Л.В. Ринок м'яса: світові тенденції регіонального розвитку виробництва // Економіка АПК. – 2011. – № 1. – С. 145-148.
5. Власов В.І. Оцінка споживання основних харчових продуктів в Україні / В.І. Власов, Г.В. Ткач, Б.В. Духницький // Економіка АПК. – 2012. – № 10. – С.3-7.
6. Власов В.І. Оцінка споживання основних харчових продуктів в Україні / В.І. Власов, Г.В. Ткач, Б.В. Духницький // Економіка АПК. – 2008. – № 10. – С.3-7.
7. Григоренко О. До питання моніторингу стану харчування населення України / О. Григоренко // Товари і ринки. – 2010. – № 2. – С. 118-124.
8. Герасименко С.С. Статистика. Підручник // С.С.Герасименко та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – 467 с.
9. Голуб Л.А. Социально-экономическая статистика. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2001. – 272 с.
10. Голікова К.П. Огляд та аналіз структури споживання продуктів харчування в Україні // Інвестиції : практика та досвід. – 2014. – 24. – с.140-145
11. Горкавій В.К. Статистика: Навчальний посібник. – Алерта: 2012. – 608 с.
12. Григоренко О. До питання моніторингу стану харчування населення України / О. Григоренко // Товари і ринки. - 2010. – № 2. – С. 118-124.

13. Державна служба статистики // [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>;
14. Квасницький Н.А. Мировое производство мяса неуклонно растет // Галузевий інформаційний портал: www.svynarstvo.com.ua.
15. Крупін В.Є. Аспекти формування продовольчої безпеки України / В.Є.Крупін, Я.Я. Пушак. // Економічні інновації. – 2012. – № 47. – С. 70-80.
16. Міністерство соціальної політики // [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://mlsp.kmu.gov.ua>;
17. Опря А.Т. Статистика. Математична статистика. Теорія статистики. Навчальний посібник. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с.
18. Про продовольчу безпеку [Електронний ресурс] : проект Закону України від 28 квітня 2011 р. № 8370-І / Верховна Рада України. Законодавство України. Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua>
19. Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини [Електронний ресурс] : Закон України від 28 грудня 2004 р. № 67–ХІІІ / Верховна Рада України. Законодавство України. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/>
20. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukrstat.org>
21. Самоєнкова О.В., Ольвінська Ю.О. Економічна статистика: Навчальний посібник. – Одеса : ОДЕУ, 2010. – 182 с.
22. Соціальна статистика. Опорний конспект лекцій. // О.В.Самоєнкова, Ю.О.Ольвінська. – Одеса : ОДЕУ, 2008. – 72 с.
23. Соціальна статистика. Практикум. // О.В.Самоєнкова, Ю.О.Ольвінська. – Одеса: ОДЕУ, 2009. – 102 с.
24. Социальная статистика : Учебник /Под ред. чл. – кор. РАН И.И. Елисеевой. – 3-е издание, перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 440с.
25. Статистичний збірник “Україна у цифрах 2013 рік” : статистичний збірник / за ред.. О. Г. Осауленка. – К.: ТОВ “Видавництво “Консультант”, 2013. – 239 с.

26. Статистичний щорічник України за 2011 р.– К. : Консультант, 2013.–552 с.
27. Статистичний щорічник України за 2013 р. – К. : Консультант, 2013.–552 с.
28. Статистичний щорічник України за 2014 р. – К. : Консультант, 2013.–552 с.
29. Статистичний щорічник України за 2015 р. – К. : Консультант, 2013.–552 с.
30. Удотова Л.Ф. Соціальна статистика : Підручник. – К.: КНЕУ, 2002. –376 с.
31. Хорунжий М.Й. Агропродовольчий комплекс: проблеми формування і функціонування в ринкових умовах / М.Й. Хорунжий // Економіка АПК. – 2012. – № 3. – С. 113-120.
32. Щербина С.В. Методологічні аспекти аналізу індикаторів продовольчої безпеки України // Статистика України . – 2014 . – 3. – с. 63-69
33. Ю.В.Забарна. Оптимальні шляхи і способи забезпечення безпечного харчування населення України // Економіст. – 2014. – 11. – с.66-69
34. Хорунжий М.Й. Продовольча безпека: соціально-економічна суть, стан і показники / М.Й. Хорунжий // Економіка АПК. – 2003. – № 6. – С. 9-16.
35. Хорунжий М. Й. Агропродовольчий комплекс: проблеми формування і функціонування в ринкових умовах / М.Й. Хорунжий // Економіка АПК. – 2012. – №3. – С. 113-120.
36. Черенько Л. М. Специфіка формування та прояву нерівності в Україні / Л. М. Черенько // Демографія та соціальна економіка. – 2013. – № 2. – С. 60–69
37. Штрубенгоф Х. В. Ринок свинини – реальні можливості для України // Галузевий інформаційний портал: www.svynarstvo.in.ua.
38. Шевкунова Е. С. Анализ уровня потребления продуктов питания [Е. С. Шевкунова // Научный журнал КубГАУ. – 2014. – № 101 (07). – Режим доступа : <http://ej.kubagro.ru>
39. Шваб П. В. Витрати і доходи домогосподарств України в період економічної кризи / П. В. Шваб // Облік і фінанси. – 2012. – № 2. – С. 96–99.
40. Янковий А. Г. Математико-статистичні методи та моделі в управлінні підприємством. Навч. посібник. – Одеса: ОНЭУ, ротاپронт, 2014. – 250 с.